

מה להטמין בכמוסת הזמן

אמוץ דפני: זמן עלה, הוצאת ספרי
 עתון 77, 2011, 118 עמ'

אמוץ דפני | זמן עלה

והמרשים הוה, מתערער הביטחון ויש צורך בתפילה לקראת הצעדים בראשי בכאים (נשמע כמו בכי, אלו ערבות בוכיות). שלל אותות מרמזים על התרחשות גורלית קרבה, והם נכונים לקראתה. אך רק העלים יודעים "מה אורב המחרת". המילה 'אורב' אינה מבשרת טוב. מאסופת שירים זו ציפיתי לסיום אופטימי כפי שחלק ניכר מן השירים בה מסיימים. בניצחון של יפי הטבע, בכוח הנחמה והפיסוס הטמון בפרחיו,

בְּרַצְלוֹנָה / בְּרַחוּב אֶפֶל וְצַר /
 שְׁעוֹן שֶׁמֶשׁ / נָטוּל צֶל / בְּצַר
 שְׁעוֹן חוֹל / כָּל גְּרֵגֵר / הוֹלֵךְ
 וְנֶאֱצַר / מְצוּה לְמַחֵל, / זְמַן
 נֶעְצָר / מוֹדִיעַ - / הַיּוֹם קָצָר.

סיום השיר מתכתב עם משפט ידוע מן המשנה: "הזמן קצר, המלאכה מרובה, הפועלים עצלים ובעל-הבית דוחק". צריך לפעול לתיקון המציאות הפגומה; החיים הולכים ואזולים, ולבסוף נאלץ לתת דין וחשבון. על כן, קובע המשורר שכל גרגר הנאצר בשעון החול מצווה למחול. כי בלי מחילה איך יעז להגיע לסופו של היום, לעמוד מול הדין?

זמן עלה הוא ספר שירים ליריים, שמקורם במגע בלתי אמצעי עם הטבע ובהתבוננות הגותית בו. אמוץ דפני הוא פרופ' לביוולוגיה במקצועו, שמחקריו בנושא הטבע בשדה ובאקולוגיה של ההאבקה, פולקלור צמחי ארץ ישראל והעצים המקודשים בה, הם מקור השראה בולט לשיריו. הכותב מתעד במילים בגובה הלב והנפש רשמים, הרהורים, רגשות מוסוים וגלויים, בשפה עשירה ובניסוח בהיר. השירים מציגים רשמי נוף ואדם מארצות רחוקות בהן חקר וטייל, ומנכיחים בשרטוט דק וקצר את היופי, את הצער המרומז ואת הכמיהה האנושית לשייכות ולמשמעות. שירים אחדים בספר זה, כמו בקודמיו, מוקדשים לגורל היהודים באירופה.

בשורות הקצרות העומדות לרשותי, ברצוני להתעכב מעט על תופעה העוברת כחוט השני בשירי זמן עלה. תופעה שהמחבר, בשיחה עמי, ציין שלא היה מודע לה. כוונתי לתחושות של מועקה וחרדת אשמה, המובילות לבקשת מחילה ופיסוס, המלופתת בתודעה אמונית. כך בשיר שעל שמו נקרא הספר 'זמן עלה':

"לְחֹזֵר הַבֵּיתָה / מִמֶּסַע אֶרֶץ - / קֵן מִרְפֵּד,
 פְּלוּמָה רַבָּה / מְעוֹף הַחוֹל / עָלֵי שְׁלֶכֶת /
 מִבְּקָשִׁים לְמַחֵל, / יָמִי - / זְמַן עָלָה / בְּקוֹרוֹת
 עֵץ חַיִּים / וְגִשְׁמֵי הַכֵּל יָכַל.

זהו שיר של חשבון נפש, הכרה בחלופיות הזמן, געגועים לבית חם ומרופד ובקשה למחילה, כדי שיוכלו העלים להתחדש בעץ. ההזדקקות לטבע כסמל וכמטאפורה לתהליכים נפשיים רגשיים של המשורר, חוזרת בשיריו של דפני (גם בספרי שירה קודמים שלו: היום הארוך ביותר לדבר אביב). ובשיר 'בשומת השושן':

מְתַקָּה בְּשִׁמַּת הַשּׁוֹשֵׁן / מִכָּל שֶׁכֶר, / לִילוֹת
 תִּסְעִיר / גַּם מְחַר / לֹא אִישׁוֹן. / זָכָה כּוֹתֶרֶת /
 צְדָקָת קְדוּשָׁה, / עַל כָּל חֶטָּא / וְחֻלְשָׁה / תִּמְחַל
 בְּיוֹם עֲצֵרֶת. / בְּיוֹם נַחַר / מְתַקָּה פְּרִיחַת
 שׁוֹשֵׁן / מִכָּל טַפַּת שֶׁכֶר / נוֹתֶרֶת.

בשיר זה ריחו של השושן המשכר ויפי כותרתו משמשים כנציגיו של האל ביום עצרת (אולי יום כיפור ממשי או מטאפורי) המחלים לכל חטא. כותב השיר מדגיש עד כמה - יותר מן השכר המנחם, המשכיח הגדול, הידוע מני קדם - הטבע מציע נחמה ומחילה. השיר 'הזמן שנעצר' מעלה חוויית ראייה רגעית המשולבת בתודעת חלופיות הזמן:

פרח חשבון הנפש

במקום לפתוח את קטלוג הצבעים של טמבור פותח אמוץ דפני מילון ואומר: "בשתי מילים/שחור ולבן/ העברית מבקשת/ לתאר/ כל גוון/ בטוח הקשת..." ברור שזוהי משימה בלתי אפשרית, ברור שמיד אחרי הצגתה תבוא השאלה "איך נצייר/ את כל הנפלאות/ בין האפור לזוהר". התשובה לשאלה מדלגת משורה לשורה, משיר לשיר במזן עלה, ספר שיריו החדש של דפני.

ויאמר מיד: המשורר במקרה הזה מחליף את העט במכחול, את הדיו בצבעי מים והכתיבה היפה שלו דומה למעשה צייד בו כתמי הצבע הם שורות קצרות ומנוקדות. זהו מגדיר פרחים שירי, הגורם לקורא מפעם לפעם להריח את הדפים בהם נשתלו המילים.

לפעמים זהו פרח נטו, לפעמים זהו פרח פילוסופי (כמו 'צל נפילים': תחת עץ הבניאן/ צל נפילים, / רוח בודהא / נושבת בעלים) ולפעמים זהו פרח חשבון הנפש כמו 'זמן עלה'. ובכלל, כשדפני כותב "עלי שלכת/ מבקשים למחול" הוא מאניש כל כך יפה את העלים ובבת אחת הופך את השלכת מתפאורה בשנסון פריזאי למפת נפש. והנפש היא ישראלית רוב הזמן, גם 'גבעת הכלניות' וגם 'מפולת האלון בחורשת הרבעים'. ולא רק, יש גם שירים שירחיקו עד "הקתדרלה של לינקולן" או לחבל לסטרשייר או לברצלונה, ובכל המקרים נשתלים פרחים גם בעיני קורא אספלט. ואם הקורא רוצה 'צידה', הרי שהיא נכתבת בשיר הבא:

"יום/ בו נכתב שיר/ לא יהיה עוד/ כָּל הַיָּמִים. / הַיּוֹם / הַטֶּבַע עֹקְבוֹת / נֶאֱפֹד לְחַמִּים, / סִימָנִים
 לְטוֹוֹת / בְּעֵר עֲבוֹת."

דוני סומק

בעציו. לו ניתן לי להחליט, הייתי בוחרת בשיר הארס-פואטי היפה 'כמוסת הזמן':

מָה לְהַטְמִין / בְּכִמוֹסַת הַזְּמַן / עַד בֹּא
 סוֹפִים? / חִיקָה רַחוּם / שֶׁל אֲמִי, / שְׂרָשִׁי
 הַחֲשׂוֹפִים / שֶׁל אֲבִי, / עֵץ הָאֲמִנְתִּי / אֶרֶץ
 סְעִיפִים. / כָּל שׁוֹרָה שֶׁנִּכְתְּבָה / רוּחַ מְנַגֵּנֶת /
 בְּעֶרְבֵי הַנַּחַל / וּבְמִיתְרֵי הָרְדוּפִים.

שיר זה, להרגשתי, מייצג את אופי שירתו של אמוץ דפני יותר מן השיר שנבחר לסיים את האסופה. השירים הם כמוסת זמן המשמרים יותר מן הביוגרפי, מעבר אהבה לאם ולאב, בהם שמור הביטוי הנצחי למה שהטבע מחולל וימשיך לחולל בנפש בני האדם הבאים עמו במגע. לכוח המרפא של הטבע.

אסתר ויתקון-זילבר

עקבות לתופעה נפשית זו אפשר למצוא בשירים: 'ענני ספק' (עמ' 116), 'פקוחי עין' (עמ' 104), 'עלווה' (עמ' 97), 'עוף החול' (עמ' 93), 'חלוקי נחל' (עמ' 66), 'משואה' (עמ' 45), 'סולם יעקב' (עמ' 36), 'מדרגות האורז' (עמ' 28). פתחתי רשימה זו בעלה ואסיים בעלים. נתבונן בשיר החותם את הספר העדין והיפה הזה, 'רגשת העלים':

לְחַשׁ רוּחַ קָדִים / בְּתַפְרָחוֹת הַסּוּף, / תְּפִלָּה /
 בְּצַמְרַת הָאֵלוֹן, / רַחַשׁ צְעָדִים / בְּרֹאשֵׁי בְּכָאִים. /
 הִנֵּה יָמִים בָּאִים / שֶׁלֵּל אוֹתוֹת / נְכוֹנִים לְקִרְאָת
 - / רַק הָעֵלִים יוֹדְעִים / מָה אוֹרֵב הַמְּחַרֵּת.

השיר אפוף אווירה של לקראת יום דין. אי-שקט ותפילה בראש האלון. גם בעץ-האדם החזק